

Γεωργίου Ιάκωβος
Αρχαιολόγος της ΙΓ' ΕΠΚΑ

Ταφικό σύνολο στην περιοχή των Γλυκών Νερών

Κατά τα έτη 2005-2006 η Β' Ε.Π.Κ.Α. διεξήγαγε σωστικές ανασκαφές στην περιοχή των Γλυκών Νερών, στα πλαίσια του έργου της ανακατασκευής της οδού Σταυρού-Λαυρίου¹.

Στο απαλλοτριωμένο τμήμα του οικοπέδου με αριθμό 61, ιδιοκτησίας Βόσσου Παναγιώτη, που βρίσκεται στη δυτική πλευρά της διασταύρωσης της λεωφόρου Λαυρίου με την οδό Μπουμπουλίας, κατά την πραγματοποίηση εργασιών καθαρισμού από την κατασκευάστρια εταιρεία, αποκαλύφθηκε σε βάθος μισού μέτρου από το κράσπεδο της λεωφόρου ταφικός περίβολος σε άμεση επαφή με αρχαία οδό.

Οι ταφικοί περίβολοι ήταν κτίσματα κυρίως κυκλικής, ορθογώνιας ή τετράγωνης κάτοψης, που περιέκλειαν ομάδες τάφων, κτισμένα στις τρεις πλευρές, ενώ η τέταρτη ήταν ανοιχτή και προσέφερε πρόσβαση για την τέλεση της νεκρώσιμης λειτουργίας. Οι πολυτελέστεροι ήταν συνήθως χτισμένοι με τρεις ή τέσσερις σειρές λιθόπλινθων στην πρόσοψη κατά το ισόδομο ή ψευδισόδομο σύστημα τοιχοποιίας και αετωματική επίστεψη ή επιστύλιο. Οι ορατές επιφάνειες των λιθόπλινθων ήταν είτε αδρά λαξευμένες, είτε επενδυμένες, ενώ σε πολλούς περιβόλους οι τοίχοι ήταν επιχρισμένοι και βαμμένοι λευκοί. Το ύψος των τοίχων κυμαίνονταν μεταξύ 1-4 μ. και το μήκος τους 3-16 μ. Ως υλικό κατασκευής χρησιμοποιούνταν ο ασβεστόλιθος, το μάρμαρο, ο πωρόλιθος ή κροκαλοπαγή πετρώματα. Σχεδόν όλοι κατασκευάζονταν κατά μήκος οδών, ενώ, στις ελάχιστες περιπτώσεις που απείχαν από αυτούς, στο μεσοδιάστημα φυτεύονταν κήποι ή θημωνιές². Στην κατασκευή

---

1. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλονται στην αρχαιολόγο της Β' Ε.Π.Κ.Α. Αθηνά Χατζηδημητρίου για την παραχώρηση του υλικού, τη συνεργασία και τις πολύτιμες συμβουλές της, καθώς και στην Επίτιμη Έφορο αρχαιοτήτων Όλγα Κακαβογιάννη και την αρχαιολόγο της Β' ΕΠΚΑ Βούλα Ροζάκη. Η σχεδιαστική αποτύπωση της ανασκαφής έγινε από τη σχεδιάστρια της Β' ΕΠΚΑ Φωτεινή Καρασάββα και της ταφικής ληψύθου από το σχεδιαστή Άλκη Τσακιράκη. Η συντήρηση των ευρημάτων έγινε από το συντηρητή Δημήτρη Μπακλαβά. Θερμά ευχαριστώ τους έμπειρους εργατοτεχνίτες Δημήτρη Μουζάκη, Δημήτρη Μαθιό και Περικλή Παπανικολάου, οι οποίοι συνέβαλαν τα μέγιστα στη διεκπεραίωση της ανασκαφικής έρευνας.

2. R. Garland, "A First Catalogue of Attic Peribolos Tombs", *Annual of the British School of Athens*, 1982, Vol. 77, σελ. 128.

τους εκτός από Αθηναίοι πολίτες συμμετείχαν και μέτοικοι και επιτρεπόταν η ταφή τους στον ίδιο χώρο.

Η πρακτική της ανέγερσης ταφικών περιβόλων αρχίζει, σύμφωνα με τα ως τώρα πορίσματα της έρευνας, τις τελευταίες δεκαετίες του 5ου αι. π.Χ., ενώ η πλειοψηφία τους ανήκει στον 4ο αι. π.Χ. Κατά τη διάρκεια του αιώνα αυτού η δημοτικότητα και η μεγαλοπρέπειά τους αυξάνεται σταδιακά μέχρι το 317/316 π.Χ., οπότε το διάταγμα κατά της πολυτέλειας των μνημείων του Δημητρίου του Φαληρέως θέτει τέλος στην εξέλιξη των ταφικών περιβόλων.

Ο ταφικός περιβόλος που αποκαλύφθηκε στα Γλυκά Νερά (Εικ. 1) είχε άξονα Α-Δ και η νότια παρειά του εφαπτόταν με *αρχαία οδό* (Εικ. 2) ελαφρώς ανηφορική από τα Α προς τα Δ, αποτελούμενη από μικρούς αργούς λίθους. Η οδός, μέγιστου πλάτους 2,00 μ., αποκαλύφθηκε σε μήκος 21 μ. Αν και σώζεται σε αρκετά καλή κατάσταση, δεν αποκαλύφθηκαν σε αυτήν ίχνη αμαξοτροχών.

Το υλικό κατασκευής του περιβόλου ήταν μαλακό, λεπτόκοκκο, ψαμμιτικό πέτρωμα. Οι τοίχοι ήταν ενδεχομένως κατασκευασμένοι κατά το ισόδομο ή ψευδισόδομο σύστημα, καθώς σωζόταν η ευθυνηρία και μία μόνο ακόμα σειρά λιθόπλινθων. Οι τελευταίοι ήταν αδρά λαξευμένοι και δεν διατηρούνταν σε καλή κατάσταση, καθώς οι ρίζες των ελαιόδεντρων που είχαν φυτευτεί στο χώρο αυτό, αλλά και οι κατασκευαστικές δραστηριότητες προηγούμενων ετών τούς έχουν προξενήσει εκτεταμένες φθορές.

Ο τοίχος της πρόσοψης είχε μέγιστο σωζόμενο πλάτος 0,75 μ. και αποκαλύφθηκε σε μήκος 14,90 μ. Στην ανατολική του απόληξη τεμνόταν κάθετα από τον τοίχο 2 (ανατολικός πλευρικός τοίχος) με κατεύθυνση προς Νότο, μέγιστου σωζόμενου μήκους 1,80 μ. και πλάτους 0,75 μ. Στην ίδια πορεία με τον τοίχο 2 αποκαλύφθηκε μονή σειρά αργών λίθων χωρίς συνδετικό υλικό, που πιθανώς ανήκε σε μεταγενέστερη οικοδομική φάση του τοίχου αυτού, όπως συνέβαινε και στη δυτική απόληξη του τοίχου της πρόσοψης.

Ο τοίχος που ήταν ορατός από το δρόμο ήταν κατασκευασμένος επιμελώς, όπως οι προσόψεις των περισσότερων ταφικών περιβόλων. Αντίθετα, οι πλευρικοί και πίσω τοίχοι κατασκευάζονταν από διάφορα υλικά και ίσως σε αυτό οφείλεται η παρουσία αργολιθοδομής στην προέκταση του τοίχου 2. Δεν αποκλείεται να πρόκειται για μία παρόμοια με τον Κεραμεικό περίπτωση³, όπου κατά τα τέλη του τρίτου τετάρτου του 4ου αι. π.Χ. πολλοί από τους ταφικούς περιβόλους υπέστησαν σοβαρή καταστροφή και όταν ανεγέρθηκαν εκ νέου, όχι πολύ μετά την καταστροφή, η εξαιρετική ισόδομη τοιχοδομία έπαψε να αποτελεί τον κανόνα⁴.

3. R. Garland, *ό.π.*, σελ. 127.

4. D. Kurtz – J. Boardman, *Έθιμα ταφής στον αρχαίο ελληνικό κόσμο* (μτφρ. Ουρ. Βιζυηνού – Θ. Ξένος), Αθήνα 1994, σελ. 100.

Με αυτό συνάδει και η ύπαρξη της μεταγενέστερης προέκτασης του τοίχου 2 και της δυτικής προέκτασης του τοίχου της πρόσοψης με αργούς λίθους. Το τμήμα του τοίχου της πρόσοψης προς τα δυτικά, μήκους 2,50 μ. είχε καταστραφεί πλήρως κατά το παρελθόν.

Στους τοίχους των ταφικών περιβόλων και κυρίως κατά μήκος της πρόσοψής τους στήνονταν εντυπωσιακά *ταφικά μνημεία* (επιτύμβιες στήλες, μαρμάρινα αγγεία κλπ.) που καθιστούσαν ακόμη πιο επιβλητικό τον τάφο. Ο περιβόλος των Γλυκών Νερών έφερε ως ταφικό μνημείο μία *μαρμάρινη λήκυθο* (Εικ. 3) που βρέθηκε επί της αρχαίας οδού, ακριβώς μπροστά από τον τοίχο της πρόσοψης του περιβόλου. Ένα τμήμα μαρμάρινου πώματος *λουτροφόρου* που βρέθηκε επίσης επί της αρχαίας οδού, ακριβώς μπροστά από τον τοίχο της πρόσοψης, πρέπει να ανήκε σε ένα δεύτερο ταφικό μνημείο.

Τα περίοπτα αγγεία, όπως οι λήκυθοι και οι λουτροφόροι, γίνονται δημοφιλή στα Αθηναϊκά νεκροταφεία προς το τέλος του 5ου αι. π.Χ.⁵, όταν παρακαμάζουν οι λευκές λήκυθοι, και η χρήση τους στους ταφικούς περιβόλους διαρκεί μέχρι το τέλος του 4ου αι. π.Χ.

Η εύρεση της μαρμάρινης λήκυθου και του πώματος της λουτροφόρου, ακριβώς μπροστά στον τοίχο της πρόσοψης του περιβόλου, μαρτυρεί ότι τα δυο αυτά αγγεία ήταν στημένα επάνω στην πρόσοψή του. Η μαρμάρινη μάλιστα λήκυθος ίσως ήταν τοποθετημένη επάνω σε λίθινο βάθρο, το οποίο αποκαλύφθηκε εφάπτομενο στην εσωτερική παρειά του τοίχου της πρόσοψης, είχε μέγιστο σωζόμενο μήκος 1,05 μ., πλάτος 2,15 μ. και αποτελείτο από πέντε λιθόπλινθους.

Η λήκυθος είναι ελλειπής ως προς το λαιμό και τη βάση και φέρει ανάγλυφη παράσταση τεσσάρων μορφών. Το μέγιστο σωζόμενο ύψος της είναι 0,43 μ. και η μέγιστη διάμετρος της 0,26 μ. Με βάση το σχήμα, την επιγραφή και το πολυπρόσωπο της παράστασης, η λήκυθος τοποθετείται χρονολογικά γύρω στα μέσα του 4ου αι. π.Χ.

Στην παράσταση εικονίζεται νεαρή γυναίκα καθισμένη σε κλισμό προς τα δεξιά, η οποία φορά χιτώνα και ιμάτιο που καλύπτει και το κεφάλι της. Το αριστερό της χέρι λυγισμένο προς τα πάνω κρατά την άκρη του ιματίου σε μια κίνηση χαρακτηριστική, που στην εικονογραφία δηλώνει τη σεμνή Αθηναία. Τα πόδια της ακουμπούν σε υποπόδιο. Η γυναίκα προτείνει το δεξί της χέρι στον πολεμιστή που στέκεται μπροστά της. Αυτός φορά κοντό πτυχωτό χιτώνα και χλαμύδα στερεωμένη στον αριστερό του ώμο, η οποία τυλίγεται γύρω από τον πήχυ του αριστερού του χεριού και στη συνέχεια πέφτει ελεύθερα προς τα κάτω. Επάνω από το χιτώνα φέρει θώρακα με δύο σειρές πτέρυγες, ενώ στο αριστερό του χέρι κρατάει ξίφος μέσα σε θήκη.

5. D. Kurtz - J. Boardman, ό.π., σελ. 119.

Η παράσταση της χειραψίας είναι γνωστή ως δεξίωση, συμβολίζει την εγκατάλειψη και τον αποχαιρετισμό των εγχοσμίων και αποτελεί μια σκηνή ιδιαίτερος συνηθισμένη στις ανάγλυφες παραστάσεις των λίθινων αγγείων και των μεγαλύτερων ταφικών μνημείων. Πίσω από την καθιστή γυναίκα στέκεται μία μικρότερου μεγέθους νεαρή γυναικεία μορφή, η θεραπαινίδα της, που φορά ποδήρη χιτώνα και κρατά κιβωτίδιο. Αντίστοιχα δεξιά νεαρό αγόρι κρατά την ασπίδα του πολεμιστή, η οποία το καλύπτει σχεδόν ολόκληρο, με εξαίρεση το κεφάλι και το κάτω μέρος των ποδιών του. Και αυτή η μορφή έχει αναλογικά μικρότερες διαστάσεις από τις δυο κεντρικές, καθώς πρόκειται για τον υπηρέτη του πολεμιστή που μεταφέρει την πολεμική εξάρτησή του. Το έδαφος στο οποίο εκτυλίσσεται η σκηνή ορίζεται με κανόνα.

Επάνω από το κεφάλι της καθιστής γυναικείας μορφής αποδίδεται η εγχάρακτη επιγραφή **ΙΠΠΟΣΤΡΑΤΗ ΙΠΟΜΑΧΟΥ ΑΓΓΕΛΗΘΕΝ**, η οποία επιτρέπει την ταύτιση της αποθανούσας. Συνήθως τα ανάγλυφα των μαρμαρίνων αγγείων αλλά και των επιτύμβιων στηλών έφεραν ως διακόσμηση μορφές που συνοδεύονταν με το όνομά τους, ενώ σποραδικά έμεναν ανώνυμες ορισμένες δευτερεύουσες μορφές, όπως οι υπηρέτες. Στη δική μας περίπτωση η επιγραφή δίνει μόνο το όνομα της νεκρής και μας πληροφορεί για το όνομα του πατέρα ή πιθανότερα του συζύγου της και το δήμο καταγωγής της. Πρόκειται για την Ιπποστράτη, κόρη ή σύζυγο του Ιππομάχου από το δήμο Αγγελής. Σημειωτέον ότι στην επιγραφή το όνομα **ΙΠΟΜΑΧΟΥ** που γράφεται με ένα Π, προφανώς από λάθος του χαρακτή, βρίσκεται επάνω από το κεφάλι της μορφής του πολεμιστή και ενδεχομένως ταυτίζεται με αυτόν. Έτσι, η επιγραφή μας πληροφορεί για το όνομα και των δυο κεντρικών μορφών, παραλείποντας μόνο τα ονόματα των δυο υπηρέτων. Όσον αφορά στο δήμο Αγγελής⁶, αυτός ταυτίζεται με το σημερινό Αγγελήσι (Εικ. 4), περιοχή ΒΑ του Μαρκοπούλου στο δρόμο προς Πόρτο Ράφτη, σύμφωνα με την επιγραφή ταφικού σήματος που βρέθηκε εκεί⁷. Ανήκε σε μια εκ των δέκα τριττύων των παλαιών και στην Πανδιονίδα φυλή, σύμφωνα με το διαχωρισμό του Κλεισθένη⁸.

Ανατολικά του τοίχου 2 και σε μικρή απόσταση από αυτόν, δηλαδή ακριβώς έξω από τη ΒΔ γωνία του περιβόλου, αποκαλύφθηκε μονολιθική λαξευμένη βάση επιτύμβιας στήλης (Εικ. 5) από λευκό ασβεστόλιθο, μήκους 1,26 μ., πλάτους 0,95 μ. και ύψους 0,55 μ. Η θέση της βάσης δηλώνει ότι η στήλη που βρισκόταν εκεί οριοθετούσε ΒΔ τον περίβολο. Στο ίδιο σημείο βρέθηκε τμήμα επιτύμβιας στήλης με αετωματική επίστεψη και εγχάρακτη την επιγραφή **ΘΕΤΤΑ** στο άνω της τμήμα,

6. R. Étienne, "Collection Dolly Goulandris II. Stèle Funéraire Attique", *Bulletin de Correspondance Hellénique*, 1975, Vol. 99, σελ. 383.

7. IG II2 5230, cf. *Karten von Attica*, Text, III-VI, σελ. 11.

8. Νικ. Δ. Παπαχατζής, *Πανσανίου Ελλάδος Περιήγησις, Αττικά*, Αθήνα 2004, σελ. 396.

καθώς και θραύσμα άλλου ταφικού μνημείου, από την ανάγλυφη διακόσμηση του οποίου σώζεται τμήμα αριστερού πέλματος (Εικ. 6). Επειδή το τελευταίο είναι ιδιαίτερος έξεργο είναι πιθανόν να ανήκε σε ναΐσκο.

Η έρευνα του ταφικού περιβόλου έφερε στο φως τέσσερις τάφους, τρεις εκ των οποίων εντός των ορίων του περιβόλου και έναν εκτός.

Στα ΝΑ της παραπάνω βάσης και σε απόσταση 2,00 μ. περίπου από αυτήν, αποκαλύφθηκε τάφος λακκοειδής (Τάφος 1) επενδυμένος με πλάκες από ασβεστόλιθο, προσανατολισμό Β-Ν και διαστάσεων 2,12 μ. Χ 1,00 μ. Τέσσερις κατακόρυφα τοποθετημένες σχιστολιθικές πλάκες κάλυπταν την ανατολική μακρά πλευρά του, ενώ οι αντίστοιχες των δύο στενών πλευρών και της δυτικής μακριάς δε σώζονταν. Οι δύο κυκλοτερείς καλυπτήριες πλάκες βρέθηκαν πεσμένες στο εσωτερικό του τάφου, ο οποίος ήταν κενός, χωρίς σκελετό ή άλλα ευρήματα, ενδεχομένως συλημένος.

Στο εσωτερικό του περιβόλου, σε απόσταση 1,30 μ. από τον τοίχο της πρόσοψης και ΝΔ του βάρθρου που περιγράφεται πιο πάνω, αποκαλύφθηκε στο ίδιο περίπου επίπεδο με αυτό της ευθυντηρίας *συστάδα τριών μονολιθικών ακόσμητων σαρκοφάγων* (Εικ. 7), με αδρή λάξευση εξωτερικά και εσωτερικά και με άξονα Β – Ν (Τάφοι 2, 3 και 4). Οι τάφοι 3 και 4 εφάπτονταν σχεδόν στη στενή τους πλευρά. Στα ανατολικά του τάφου 3, σε μικρή απόσταση (0,05 μ.) από αυτόν αποκαλύφθηκε και η τρίτη σαρκοφάγος (τάφος 2). Το υλικό κατασκευής των σαρκοφάγων 2 και 3 ήταν ασβεστόλιθος, ενώ της 4 το ίδιο κιτρινωπό μαλακό πέτρωμα από το οποίο ήταν κατασκευασμένος και ο περιβόλος.

Ο τάφος 2 (Εικ. 8) σωζόταν ανέσκατος. Οι εξωτερικές του διαστάσεις ήταν 2,18 μ. Χ 0,91 μ. και το εσωτερικό του ύψος 0,65 μ. Η σαρκοφάγος έφερε περιχέλιωμα για να υποδεχτεί το ελαφρώς αετωματικό κάλυμμα. Τα οστά του σκελετού βρέθηκαν αναμοχλευμένα. Το κρανίο βρέθηκε στο Βορρά, στραμμένο δυτικά. Το μήκος του μηριαίου οστού ήταν 0,47 μ. και της κνήμης 0,35 μ., γεγονός που επιτρέπει να συμπεράνουμε ότι ο σκελετός ανήκε σε ψηλό άτομο. Τα κτερίσματα του τάφου αυτού ήταν δύο πήλινα μυροδοχεία (Εικ. 9) και εννέα διάσπαρτα σιδερένια καρφιά προερχόμενα ενδεχομένως από νεκρική κλίνη. Το ένα εκ των δύο μυροδοχείων ήταν ακόσμητο, ενώ το άλλο έφερε γραπτή διακόσμηση από βαθυκόκκινες, υπόλευκες και μελανές ταινίες. Και τα δύο μυροδοχεία με το βραχύ διογκωμένο σώμα, τα λεπτά τοιχώματα και το χαμηλό πόδι εμφανίζουν στοιχεία πρωιμότητας ως προς το σχήμα τους⁹. Ο τρόπος της διακόσμησης του γραπτού μυροδοχείου επιτρέπει τη χρονολόγησή του στη μετάβαση από τον 4ο στον 3ο αι. π.Χ.¹⁰

9. Ζ. Μαλακασιώτη, «Ελληνιστική Άλος. Νοτιοανατολικό Νεκροταφείο: Ταφικά Σύνολα», *Ελληνιστική Κεραμική από τη Θεσσαλία*, ΥΠ.ΠΟ – ΙΓ' Ε.Π.Κ.Α., Βόλος 2000, σελ. 150, εικ. 4.

10. Για τη χρονολόγηση των δυο αυτών μυροδοχείων, βλ. Kerameikos IX, Tafel 96, E82 και Tafel 68, 359, 2.

Ο τάφος 3 σωζόταν και αυτός ακέραιος αν και ήταν γεμάτος νερό. Οι εξωτερικές διαστάσεις του τάφου είναι 2,05 μ. X 0,72 μ. και το εσωτερικό του ύψος 0,51 μ. Και σ' αυτή την περίπτωση υπήρχε περιχέλιωμα για την υποδοχή του αετωματικού καλύμματος. Ο σκελετός ήταν τοποθετημένος σε ύπτια στάση, ενώ τα οστά ήταν σχετικά αναμοχλευμένα. Το κρανίο βρισκόταν στο νότο στραμμένο δυτικά. Δεν βρέθηκαν κτερίσματα στο εσωτερικό του τάφου. Εξωτερικά του τάφου όμως, σε μικρή απόσταση από τη δυτική πλευρά του, βρέθηκε ακέραιο, μελαμβαφές, αρυβαλοειδές, ληκύθιο με γραπτή ερυθρόχρωμη διακόσμηση ανθεμίου στην μπροστινή όψη (Εικ. 9), το οποίο χρονολογείται στον 4ο αι. π.Χ.¹¹ Η λήκυθος ήταν το συνηθέστερο μυροδόχο αγγείο και ένα από τα αγγεία που γενικά συνδέονταν με ταφική προσφορά. Τα μικρά αρυβαλοειδή ληκύθια του 4ου αι. π.Χ. αντικατέστησαν το μεγαλύτερο σχήμα της ληκύθου του 5ου αι. π.Χ.

Ο τάφος 4 βρέθηκε θραυσμένος, όσον αφορά τόσο το επίπεδο κάλυμμα, όσο και το υπόλοιπο σώμα της σαρκοφάγου. Οι εξωτερικές διαστάσεις του τάφου ήταν 2,24 μ. X 0,83 μ. και το εσωτερικό του ύψος 0,62 μ. Από το σκελετό που αποκαλύφθηκε σε ύπτια στάση σωζόταν μόνο το κρανίο, το οποίο βρέθηκε στο βορρά στραμμένο προς τα ανατολικά, και τα μακριά οστά των άκρων. Ο τάφος περιείχε ένα πήλινο μυροδοχείο, μελαμβαφές, ολόβαφο, με δύο εξηρημένες ταινίες στον ώμο και διογκωμένο σώμα, το οποίο χρονολογείται στον 4ο αι. π.Χ.¹² (Εικ. 9). Οχτώ σιδερένια καρφιά, ενδεχομένως της νεκρικής κλίνης, βρέθηκαν διάσπαρτα.

Όλες οι σαρκοφάγοι αποκαλύφθηκαν στο ίδιο σχεδόν επίπεδο με την ευθυνηρία του ταφικού περιβόλου, συνεπώς κάτω από το επίπεδο του κτίσματος, όπως συμβαίνει κατά κανόνα στους ταφικούς περιβόλους, δηλαδή οι τάφοι δεν ήταν μέσα στο μνημείο αλλά κάτω από αυτό.

Με βάση τα στοιχεία που βρέθηκαν φαίνεται ότι ο ταφικός αυτός περίβολος ήταν σε χρήση από τα μέσα του 4ου αι. π.Χ. ως και τα μεταβατικά χρόνια από τον 4ο στον 3ο αι. π.Χ.

Η ανέγερση ταφικών περιβόλων και ο στολισμός τους με μαρμάρινα μνημεία ήταν εμφανώς ένα δαπανηρό εγχείρημα. Πέραν της ανάγκης των εύπορων Αθηναίων να κατασκευάσουν για τους νεκρούς τους ένα ασφαλές ησυχαστήριο, οι πλούσιοι, περίτεχνοι, μεγάλοι και περίοπτοι ταφικοί περιβόλοι αποτελούσαν γι' αυτούς σύμβολο κοινωνικής και οικονομικής καταξίωσης. Οι ιδιωτικές δαπάνες για την κατασκευή τους έφθαναν σε τέτοιο σημείο υπερβολής, ώστε ο Δημήτριος ο Φαληρέας με νομοθετικό διάταγμα του 317/316 π.Χ. προσπάθησε να τις περιορίσει. Ενδεικτικός είναι ο λόγος του Λυσία κατά του Διογείτονα (32.21), κατά τον

11. Ursula Knigge, *The Athenian Kerameikos, History-Monuments-Excavations*, The German Archaeological Institute in Athens, Krene Editions, σελ. 41, εικ. 39.

12. Knigge, *Der Südhügel, Kerameikos IX*, Berlin 1976, Tafel 96, 1, E81.

οποίο ο κατήγορος ισχυρίζεται ότι το κόστος του μνήματος που κατασκεύασε ο Διογείτων στη μνήμη του αδερφού του Διοδότου δεν ήταν 5.000 δραχμές –το ποσό που διεκδικούσε ο κατηγορούμενος– αλλά το μισό μόνο αυτού του ποσού. Όπως προκύπτει από τις φιλολογικές μαρτυρίες αυτό το ποσό ήταν εξαιρετικά μεγάλο για την ανέγερση ενός ταφικού μνημείου, ακόμα κι αν δεχτούμε το κατώτερο ποσό των 2.500 δραχμών και έχει αξιοσημείωτα υψηλό κόστος για τις αξίες και προτεραιότητες της Αθηναϊκής κοινωνίας, ειδικά αν λάβουμε υπόψη πως η Αθήνα βρισκόταν τότε σε εμπόλεμη κατάσταση και το βασικό ημερομίσθιο ενός κωπηλάτη στο ναυτικό ήταν μία μόνο δραχμή (Θουκυδίδης 8.29).

Μετά την ολοκλήρωση της ανασκαφικής έρευνας, το μνημείο διατηρήθηκε σε κατάχωση και ο χώρος παραδόθηκε για την αποπεράτωση του έργου.

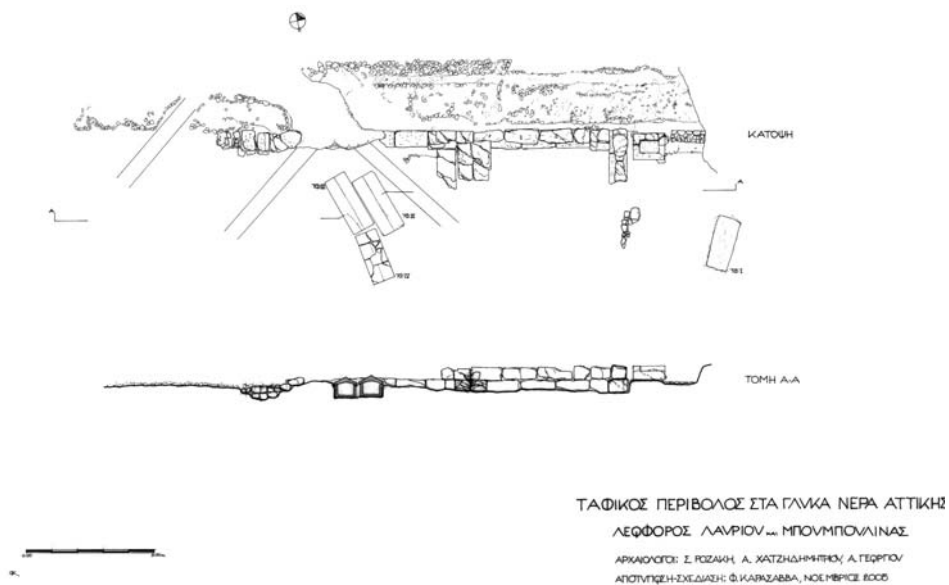
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- R. Garland, “A First Catalogue of Attic Peribolos Tombs”, *Annual of the British School of Athens*, 1982, Vol. 77.
- D. Kurtz – J. Boardman, *Έθιμα ταφής στον αρχαίο ελληνικό κόσμο* (μτφρ. Ουρ. Βιζυηνού – Θ. Ξένος), Αθήνα 1994.
- R. Étienne, “Collection Dolly Goulandris II. Stèle Funéraire Attique”, *Bulletin de Correspondance Hellénique*, 1975, Vol. 99.
- IG II2 5230, cf. *Karten von Attica*, Text, III-VI, σελ. 11.
- U.Knigge, *Der Südhügel, Kerameikos IX*, Berlin 1976.
- Ursula Knigge, *The Athenian Kerameikos, History-Monuments-Excavations*, The German Archaeological Institute in Athens, Krene Editions.
- John S. Traill, *Demos and Trittyis, Epigraphical and Topographical Studies in the Organisation of Attica*, Toronto, Canada 1986.
- J. Kirchner, *Prosopographia Attica*, Berlin 1901-3.
- Janet Burnett Grossman, *Greek Funerary Sculpture*, Catalogue of the Collections at the Getty Villa, The J. Paul Getty Museum, Los Angeles 2001.
- A. Prukakis, *The Evolution of the Attic Marble Lekythoi and their Relation to the Problem of Identifying the Dead among the Figures shown on the Funerary Relieves*, Ph. D. diss, London University 1971.
- Νικ. Δ. Παπαχατζής, *Πανσανίου Ελλάδος Περιήγησις, Αττικά*, Αθήνα 2004.
- Z. Μαλακασιώτη, «Ελληνιστική Άλος, Νοτιοανατολικό Νεκροταφείο: Ταφικά Σύνολα», *Ελληνιστική Κεραμική από τη Θεσσαλία*, ΥΠ.ΠΟ – ΙΓ' Ε.Π.Κ.Α., Βόλος 2000.
- Μέλπω Ι. Παυλογιώργη, *Μνημεία του Δυτικού Νεκροταφείου του Ωρωπού*, Οικόπεδο Οργανισμού Σχολικών Κτιρίων, Αθήνα 1998.

Ν. Καλτσάς, «Από τα Ελληνιστικά Νεκροταφεία της Πύλου», *Αρχαιολογικό Δελτίο* 38 (1983), Μελέτες.

Στ. Δρούγου – Γ. Τουράτσογλου, *Ελληνιστικοί Λαξευτοί Τάφοι Βέροιας*, Αθήνα 1980.

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, *Λαξευτοί Θαλαμωτοί Τάφοι της Πέλλας*, Αθήνα 1994.

Εικ. 1. Γλυκά Νερά. Κάτοψη και Τομή του Ταφικού Περιβόλου.

Εικ. 2. Γλυκά Νερά. Αποψη της Αργαίας Οδού.

Εικ. 3. Γλυκά Νερά. Μαρμαρίνη Λίχθος.

Εικ. 4. Χάρτης της Αττικής όπου σημειώνεται η θέση των Γλυκών Νερόν και του Δήμου Αγγελής

Εικ. 5. Γλυκά Νερά. Βάση επιτύμβιας στήλης.

Εικ. 6. Γλυκά Νερά. Θραύσμα ταφικού μνημείου, όπου σώζεται τμήμα αριστερού πέλματος.

Εικ. 7. Γλυκά Νερά. Οι τάφοι 2 και 3.

Εικ. 8. Γλυκά Νερά. Ο τάφος 2.

Εικ. 9. Γλυκά Νερά. Τα κτερίσματα των τάφων. α) Τα μυροδοχεία του τάφου 2, β) Το αρυβαλοειδές ληκύθιο εξωτερικά του τάφου 3, γ) Το μυροδοχείο του τάφου 4.

